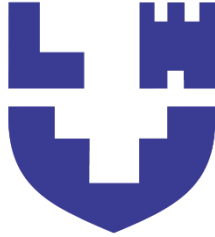

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Методичні вказівки до семінарських занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
освітньої програми «Право»
галузь знань 08 Право
спеціальності 081 Право
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2024

УДК 349.6(07)

E45

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ С.С. Бакуменко

Рекомендовано до видання вченою радою факультету бізнесу та права ЛНТУ, протокол №__ від «__» _____ 2024 року.

Голова вченої ради факультету бізнесу та права _____Л. КОВАЛЬСЬКА
Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права ЛНТУ, протокол №__ від «__» _____ 2024 року.

Завідувач кафедрою права _____ Вікторія АНІЩУК

Укладач: _____ Алла ЗЕМКО, кандидат юридичних наук, професор кафедри права ЛНТУ.

Рецензент: _____ Олександра ФІЛЮК, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права ЛНТУ.

Відповідальний за випуск: _____ Алла ЗЕМКО, кандидат юридичних наук, професор кафедри права ЛНТУ.

E45 Екологічне право методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право для денної та заочної форм навчання / уклад. А.М. Земко. Луцьк: ЛНТУ, 2024. С. 61. Методичні вказівки є інструментом для засвоєння основ екологічного права, стимулюючи студентів для роздумів та обговорень, які сприятимуть глибшому розумінню та усвідомленню важливості захисту навколишнього середовища в сучасному світі. В основу методичних вказівок покладено підручник кращих українських науковців з екологічного права, а саме колективу кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого © А.М. Земко, 2024

ЗМІСТ

Загальні вказівки.....	
Зміст та завдання для семінарських занять.	
Змістовний модуль 1	
Тема 1. Предмет, метод, поняття, принципи та система екологічного права.....	
Тема 2. Джерела екологічного права.....	
Тема 3. Правові засади екологічного управління.....	
Тема 4. Екологічні права та обов'язки громадян.....	
Тема 5. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та території.....	
Тема 6. Право власності на природні ресурси та комплекси.....	
Тема 7. Право природокористування (загальні положення).....	
Тема 8. Загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.....	
Змістовний модуль 2	
Тема 9. Правове регулювання використання та охорони земель та вод.....	
Тема 10. Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах.....	
Тема 11. Правове регулювання поводження з відходами.....	
Тема 12. Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.....	
Тема 13. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України.....	
Тема 14. Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.....	
Тема 15. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища.....	
Питання на екзамен з курсу «Екологічне право».....	
Джерела до тем курсу.....	
Інтернет-ресурси.....	

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ

Семінарські заняття є однією із форм засвоєння навчального матеріалу. Метою семінарського заняття є поглиблення знань з тем лекційного курсу, формування творчого мислення, підготовки висновків та оцінок щодо конкретних правових ситуацій, формування вмінь та навичок до самопідготовки, опрацювання рекомендованої літератури, виконання практичних завдань.

Семінарські заняття дозволяють систематизувати та розширити знання з навчальної дисципліни. Готуючись до семінарських занять студенти повинні навчитися аналізувати джерела права чи рекомендовану літературу, вміти законспектувати необхідний матеріал, узагальнювати знання, що отримані з різних джерел. Семінарські заняття є обов'язковими для відвідування студентами, під час їх проведення здійснюється контроль їх поточної успішності. Пропущені заняття чи незадовільна оцінка обов'язково відпрацьовується студентом за всіма завданнями теми семінарського заняття. Невиконання цих вимог є підставою для того, щоб не допустити студента до підсумкового контролю.

Робота з рекомендованою літературою має здійснюватися крізь призму завдань, що зафіксовані у плані семінарського заняття.

Слід навчитися відбирати з різноманітних джерел інформацію, яка має відношення саме до цих завдань, і систематизувати її. Активна робота з навчальною та науковою літературою, джерелами права повинна сформувати у студента вміння до самостійного аналізу, самонавчання.

Отже, семінарське заняття має проходити активно, творчо, дискусійно. Виступи студентів повинні бути чіткими, підкріпленими посиланнями на джерела права, рекомендовану літературу, юридичну практику; відповіді мають бути аргументованими.

Для підготовки теоретичних питань теми студент повинен опрацювати відповідний лекційний матеріал, певний розділ з підручника або посібника, а також джерела для підготовки, зазначені в планах семінарських занять до даної теми. При цьому відповідь студента на семінарах з теоретичних питань повинна бути «вільною»: він може користуватися лише конспектом спеціальної монографічної літератури та відповідними нормативно-правовими актами й документами. Самостійне та вільне викладення відповідей на питання теми є обов'язковою вимогою до студентів з екологічного права.

Для виконання термінологічного завдання студенту необхідно засвоїти визначення понять, вказаних у ньому. Кожне семінарське заняття починається з виявлення знань студентами визначень понять з даної теми, а також повторення визначень понять, що були вивчені на попередньому занятті.

В основу методичних вказівок покладено підручник кращих українських науковців з екологічного права, а саме колективу кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого: Екологічне право: підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. – Харків: Право, 2021. – 552 с.

2. ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовний модуль 1. Загальна частина.

Тема 1. Предмет, метод, поняття, принципи та система екологічного права (2 години)

1. Предмет екологічного права та види еколого-правових відносин.
2. Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин.
3. Метод правового регулювання екологічних відносин.
4. Принципи екологічного права.
5. Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права.
6. Система екологічного права.

Термінологічне завдання: предмет екологічного права, метод регулювання екологічного права, екологічні правовідносини, матеріальні екологічні правовідносини, процесуальні екологічні правовідносини, об'єкти екологічного права, суб'єкти екологічного права, природні ресурси, природні об'єкти, природні комплекси, ландшафти, природні ландшафти, навколишнє природне середовище, природно-антропогенний об'єкт, екологічна правоздатність, екологічна дієздатність, екологічна деліктоздатність, принципи екологічного права, екологічне право як галузь права, система екологічного права як навчальна дисципліна, система екологічного права як еколого-правова наука.

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте поняття, зміст і сутність екологічних правовідносин, визначте їх різновиди.
2. Дайте характеристику природно-антропогенних об'єктів екологічного права.
3. Проаналізуйте юридичне визначення природних комплексів та вкажіть, у чому їх особливості.
4. Поняття, особливості навколишнього природного середовища як об'єкта екологічного права.
5. Визначте коло суб'єктів екологічних правовідносин.
6. Проаналізуйте правовий статус юридичних осіб як суб'єктів екологічного права.

7. Що являє собою еколого-правовий метод регулювання відносин?
8. Надайте правову характеристику основоположних принципів екологічного права.
9. Розгляньте систему екологічного права.
10. Обґрунтуйте власну точку зору щодо екологічного права як галузі права, визначте його зв'язок та співвідношення з іншими галузями права.

Реферати:

1. Місце екологічного права в системі права України..
2. Концептуальні підходи щодо екологічного права як галузі права: розвиток наукової думки.

Методичні рекомендації

Мета: розуміння понять екологічного права, як галузі права, його предмету, методу, принципів і системи.

Предмет екологічного права та види еколого-правових відносин. Особливості суспільних екологічних відносин. Об'єкти державної охорони від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки. Поділ екологічних відносин за основними сферами діяльності людей, пов'язаної з навколишнім природним середовищем. Класифікація екологічних правовідносин за методом регулювання (управлінські та договірні); залежно від взаємин суб'єктів екологічних правовідносин (відносні й абсолютні); залежно від характеру екологічних відносин можна (матеріальні і процесуальні).

Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин. Об'єкти екологічного права та їх основні ознаки. Категорії об'єктів, з приводу використання й охорони яких виникають правовідносини (диференційовані, інтегровані, особливо охоронювані). Раціональне використання природних ресурсів. Поняття природного об'єкта. Природні ресурси загальнодержавного значення. Природні комплекси. Природний регіон. Навколишнє природне середовище. Суб'єкти екологічного права та їх основні ознаки. Екологічна правосуб'єктність: екологічна правоздатність та екологічна дієздатність. Екологічна деліктоздатність.

Метод правового регулювання екологічних відносин (органічне поєднання імперативного та диспозитивного методів).

Принципи екологічного права: принцип правового забезпечення досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи; принцип правового забезпечення екологічної безпеки; принцип сприяння

збалансованому (сталому) розвитку; принцип правового забезпечення сталого (тривалого) використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України; принцип правового забезпечення комплексного підходу до використання й відтворення природних ресурсів, а також до охорони навколишнього природного середовища; принцип правового закріплення приналежності природних ресурсів конкретним суб'єктам права; принцип правового забезпечення раціонального й ефективного використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення цільового використання природних ресурсів; принцип правового забезпечення стимулювання власників і користувачів природних ресурсів щодо належного їх використання, відтворення та охорони; принцип запобігання екологічній шкоді; принцип міжнародної співпраці та євроінтеграції в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права. Думки провідних науковців щодо екологічного права як галузі права.

Система екологічного права. Екологічне право як галузь права, навчальна дисципліна, наука. Екологічне право як галузь права: Загальна й Особлива частини, підгалузі права; субінститути; складні і прості інститути та норм права.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 39, 41.

Тема 2. Джерела екологічного права (2 години)

1. Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика та класифікація.
2. Конституція України як джерело екологічного права.
3. Закони України у системі джерел екологічного права.
4. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
5. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
6. Судова практика в системі джерел екологічного права.

Термінологічне завдання: джерела екологічного права, Конституція як джерело екологічного права, загальні закони, що регулюють відносини взаємодії суспільства і природи, спеціальні (екологічні) закони, пооб'єктні законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права, міжнародні договори як джерела екологічного права, міжнародно-правові акти, загальнополітичні договори, комплексні договори, поресурсні договори, практика ЄСПЛ як джерелом екологічного права, судова практика в системі джерел екологічного права, рішення вищих судових органів, рішення Конституційного Суду України в системі джерел екологічного права.

Контрольні запитання:

1. Що слід розуміти під джерелами екологічного права?
2. Визначте систему джерел екологічного права.
3. За якими критеріями можна класифікувати джерела екологічного права?
4. Які джерела екологічного права належать до загальних?
5. Відповідно до яких норм Конституції України відбувається регулювання екологічних відносин?
6. Які існують особливості поресурсових кодексів?
7. Яку роль у регулювання екологічних відносин відіграють постанови Верховного Суду України?
8. Визначте особливості міжнародно-правових актів як джерел екологічного права.
9. За якими критеріями можна класифікувати міжнародно-правові акти, що входять до системи джерел екологічного права?
10. Правове значення Угоди про асоціацію.
11. Які правові наслідки рішень Європейського Суду з прав людини?
12. Яку роль відіграє судова практика в системі джерел екологічного права?

Реферати:

1. Рішення ЄСПЛ в системі джерел екологічного права.
2. Підзаконно-правове регулювання екологічних відносин.

Методичні рекомендації

Мета: розуміння понять джерел екологічного права, їх видів та змісту.

Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика та класифікація. Законодавчі та нормативно-правові акти, як джерела

екологічного права, їх особливості. Критерії класифікації законодавчих та нормативно-правових актів, як джерел екологічного права: за юридичною силою (закони та підзаконні нормативно-правові акти); за характером правового регулювання (загальні та спеціальні); за предметом правового регулювання (комплексні, поресурсові та нормативно-правові акти, які регулюють окремі питання екологічної діяльності); за способом правового регулювання (матеріальні та процесуальні); за територіальною сферою дії нормативно-правових актів (ті, що діють на всій території України, та ті, що діють у певному регіоні); за часом дії (постійні та тимчасові); за ступенем систематизації (кодіфіковані і некодифіковані).

Конституція України як джерело екологічного права. Встановлення Основним Законом конституційного екологічного правопорядку. Зміст статей 13, 16, 50, 66, 92 Конституції України. Норми Конституції України, що закріплюють основи й принципи діяльності, а також компетенцію державних органів в екологічній сфері (Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України), у тому числі й шляхом прийняття ними відповідних нормативно-правових актів, що регулюють відносини охорони навколишнього природного середовища.

Закони України у системі джерел екологічного права. Поділ законів як джерел екологічного права на групи: загальні закони, що регулюють відносини взаємодії суспільства і природи; спеціальні (екологічні) закони; пооб'єктні законодавчі акти.

Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Види підзаконних нормативно-правових актів за різними критеріями: за зовнішньою формою вираження (постанови, накази, рішення, правила та ін.); за суб'єктами (нормативні акти Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування тощо); за сферою дії (загальнодержавні та локальні); за часом дії (постійні та тимчасові) тощо. Їх загальна характеристика.

Міжнародні договори як джерела екологічного права. Загальнополітичні договори. Міжнародні договори, спеціально спрямовані на охорону навколишнього середовища: універсальні, регіональні договори, двосторонні договори, які стосуються охорони довкілля (комплексні та по ресурсні; договори, конвенції, декларації, пакти; міжнародні договори, які регулюють екологічні відносини у планетарному масштабі та міжнародні договори, які регулюють

екологічні відносини на певній території). Правова основа для євроінтеграційних процесів у екологічній галузі – розд. V «Економічне і галузеве співробітництво» гл. 6 «Навколишнє середовище» (статті 360–366) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: пріоритетні напрями національної екологічної політики держави. Практика ЄСПЛ, як обов’язкове джерело права в Україні.

Судова практика в системі джерел екологічного права. Роль рішень вищих судових органів у забезпеченні єдиної правозастосовної практики і зміцненні законності у сфері охорони довкілля.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33.

Тема 3. Правові засади екологічного управління (2 год.)

1. Правові засади державної екологічної політики.
2. Поняття екологічного управління.
3. Система і компетенція органів екологічного управління.
4. Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні.
5. Функції екологічного управління: особливості правового регулювання.

Термінологічне завдання: екологічна політика України, екологічне управління, принципи екологічного управління, державне управління, галузеве управління, виробниче управління, громадське управління, органи екологічного управління загальної компетенції, органи екологічного управління спеціальної компетенції, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство), Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ), Державна служба геології та надр України (Держгеонадра), Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр), Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство), Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство), Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання), громадські природоохоронні організації, функції екологічного управління, межа території адміністративно-територіальні одиниці, планування використання земель, землеустрій,

лісовпорядкування, екологічний облік, Червона книга України, Зелена книга України, екологічна паспортизація, екологічне прогнозування, екологічне планування, екологічний моніторинг, державна система моніторингу довкілля, об'єкти екологічного моніторингу, суб'єкти екологічного моніторингу, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, екологічний контроль, екологічне інформаційне забезпечення, екологічна інформація, екологічна стандартизація, екологічне нормування, екологічне ліцензування.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте юридичну природу поняття «екологічне управління».
2. Визначте механізм правового регулювання участі громадськості у сфері екологічного управління?
3. Які функції екологічного управління передбачені чинним законодавством?
4. Назвіть органи управління загальної компетенції у сфері природокористування та охорони довкілля.
5. Назвіть органи управління спеціальної компетенції у сфері природокористування та охорони довкілля.
6. Охарактеризуйте особливості правового регулювання екологічного контролю.
7. У чому полягають особливості правового регулювання стандартизації і нормування у сфері природокористування та охорони довкілля?
8. Розкрийте юридичну природу екологічного моніторингу.
9. Визначте особливості правового регулювання функції просторово-територіального устрою природних ресурсів.
10. Охарактеризуйте особливості правового регулювання ведення обліку та кадастрів природних ресурсів та комплексів.
11. Проаналізуйте наукові та законодавчі підходи до екологічного ліцензування.
12. Визначте юридичну процедуру проведення оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

Реферати:

1. Система функцій екологічного управління.
2. Участь громадськості у сфері екологічного управління.

Методичні рекомендації

Мета: розглянути та закріпити знання про правові засади екологічного управління.

Правові засади державної екологічної політики. Поняття екологічної політики України. Зміст Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Основні засади державної екологічної політики: загальна характеристика. Принципи реалізації засад державної екологічної політики.

Поняття екологічного управління та його принципи. Мета управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Види екологічного управління: державне, галузеве, виробниче, громадське, їх загальна характеристика.

Система і компетенція органів екологічного управління. Органи, які здійснюють державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища: Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві ради та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, державні органи по охороні навколишнього природного середовища і використанню природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України. Органи управління загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, державні адміністрації районів) та спеціальної компетенції (Міністерство енергетики та захисту довкілля України; Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство); Державне агентство України з управління зоною відчуження (ДАЗВ); Державна служба геології та надр України (Держгеонадра); Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр); Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство); Державне агентство рибного господарства України (Держрибагентство); Державна інспекція ядерного регулювання України (Держатомрегулювання, тощо). Їх загальна характеристика.

Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні. Права громадських природоохоронних організацій. Громадські інспектори з охорони довкілля.

Функції екологічного управління: особливості правового регулювання. Зміст основних функцій управління в сфері природокористування та охорони довкілля: просторово-територіальний устрій природних ресурсів; облік та кадастри природних ресурсів; екологічне прогнозування та планування; екологічний моніторинг; оцінка впливу на довкілля; стратегічна екологічна оцінка; екологічний

контроль; екологічне інформаційне забезпечення; екологічна стандартизація та нормування; екологічне ліцензування.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 28, 33, 39, 50, 52, 59, 61, 62, 63, 72, 73, 74, 75.

ТЕМА 4. Екологічні права та обов'язки громадян (2 год.)

1. Законодавче забезпечення екологічних прав громадян.
2. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
3. Конституційні екологічні права громадян.
 - 3.1. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
 - 3.2. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.
 - 3.3. Право громадян на одержання екологічної інформації.
4. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.
5. Гарантії, охорона, форми та способи захисту екологічних прав громадян.

Термінологічне завдання: екологічні права, екологічні права як інститут законодавства, природні екологічні права, індивідуальні екологічні права, колективні екологічні права, абсолютні екологічні права, відносні екологічні права, екологічні майнові права, особисті немайнові екологічні права, захисні екологічні права, охоронні екологічні права, право людини на безпечне навколишнє природне середовище, право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля, право громадян на одержання екологічної інформації, екологічна інформація, джерела екологічної інформації, відкрита екологічна інформація, екологічна інформація з обмеженим доступом, екологічні обов'язки, загальні екологічні обов'язки, спеціальні екологічні обов'язки, майнові екологічні обов'язки, немайнові екологічні обов'язки, гарантії екологічних прав громадян, правова охорона екологічних прав громадян, форми захисту екологічних прав громадян, адміністративна форма захисту екологічних прав громадян, способи захисту екологічних прав громадян, самозахист екологічних прав, судовий захист екологічних прав.

Контрольні запитання:

1. Якими нормативно-правовими актами передбачаються і якими засобами реалізуються екологічні права громадян?
2. Розкрийте поняття, сутність і зміст права громадян на безпечне навколишнє природне середовище.
3. Куди доцільно звертатися громадянам по захист екологічних прав?
4. Визначте юридичні підстави та порядок розгляду звернень громадян.
5. Наведіть загальну характеристику і порядок проведення публічних заходів щодо захисту навколишнього природного середовища.
6. Розгляньте загальні конституційні права та обов'язки громадян.
7. Дайте характеристику права громадян на отримання екологічної інформації. Розгляньте процедуру отримання екологічної інформації. Які вимоги ставляться до екологічної інформації? Які нормативно-правові акти регламентують ці інформаційні відносини?
8. Охарактеризуйте гарантії, що забезпечують реалізацію екологічних прав громадян.
9. Проаналізуйте форми і засоби захисту екологічних прав громадян.
10. Визначте особливості компенсації шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян.

Реферати:

1. Конституційні екологічні права громадян.
2. Міжнародно-правове закріплення екологічних прав громадян.
3. Захист екологічних прав громадян.

Методичні рекомендації

Мета: знати екологічні права та обов'язки громадян.

Законодавче забезпечення екологічних прав громадян. Закріплення екологічних прав громадян у міжнародних документах – Загальній декларації прав людини, Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (1975); Конвенції про транскордонне забруднення на великі відстані (1979); Всесвітній хартії природи, прийнятій в 1982 р. на 37-й сесії Генеральної Асамблеї ООН; Віденській конвенції про охорону озонного шару (1985); Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього природного середовища та розвитку (1992); Рамковій конвенції ООН про зміну клімату (1992); Віденській конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду (1963); Конвенції про ядерну безпеку (1994); Орхуській конвенції про доступ до інформації,

участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998), Паризькій Угоді (2015) та інших, а також у національному законодавстві – Конституції України, Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». та ін.

Загальна характеристика системи екологічних прав громадян. Ознаки інституту екологічних прав громадян. Класифікація екологічних прав за різними підставами: за юридичною сутністю – конституційні, встановлені у спеціальних законах, передбачені підзаконними нормативними актами та договорами; за формою реалізації – індивідуальні і колективні; абсолютні і відносні; залежно від захисту екологічних інтересів – екологічні майнові і особисті немайнові права; у сфері відтворення і поліпшення якісного стану природних об'єктів; за охоронно-захисною спрямованістю тощо, їх загальна характеристика.

Конституційні екологічні права громадян: на безпечне для життя і здоров'я довкілля; на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля; на отримання екологічної інформації. Їх загальна характеристика.

Поняття та види екологічних обов'язків громадян. Елементи структури екологічного обов'язку. Класифікація екологічних обов'язків: за юридичною силою, ступенем правової урегульованості – (конституційні; встановлені у спеціальних законах; передбачені підзаконними нормативними актами та договорами); загальні та спеціальні екологічні обов'язки; майнові та немайнові екологічні обов'язки.

Гарантії, охорона, форми (адміністративний, судовий, громадський, самозахист, звернення до Уповноваженого з прав людини тощо) та способи (визнання екологічних прав; відновлення порушеного права; визнання правочину недійсним; припинення дії, що перешкоджає реалізації права або порушує його; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової, а також моральної шкоди (екологічної шкоди); зміна правовідношення; припинення правовідношення; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх службових і посадових осіб; інші способи, встановлені договором або законом) захисту екологічних прав

громадян. Еколого-правові гарантії екологічних прав громадян відповідно до ст. 10 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища». Їх аналіз. Спеціальні гарантії екологічних прав громадян. Поняття правової охорони екологічних прав.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 40, 41, 52, 58.

ТЕМА 5. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення та територій (2 год.)

1. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
2. Види екологічної безпеки.
3. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.
4. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин.
5. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.
6. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація.
7. Поняття, правовий режим зон НЕС.
8. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС.

Термінологічне завдання: національна екологічна політика, екологічна безпека, об'єкти екологічної безпеки, суб'єкти забезпечення екологічної безпеки, глобальна екобезпека, національна екобезпека, локальна екобезпека, особиста екологічна безпека громадян, техногенна безпека, біологічна безпека, радіаційна безпека, ядерна безпека, екологічна безпека при поводженні з відходами, радіаційна безпека під час поводження з радіоактивними відходами, безпечність харчових продуктів, екологічна безпека транспортних засобів, безпека за надзвичайних ситуацій, організаційно-превентивні заходи екологічної безпеки, регулятивно-стимулюючі заходи екологічної безпеки, розпорядчо-виконавчі заходи екологічної безпеки, охоронно-відновлювальні заходи екологічної безпеки, забезпечувальні заходи екологічної безпеки, організаційно-превентивні заходи екологічної безпеки, обліково-установчі заходи екологічної безпеки, реєстраційні

заходи екологічної безпеки, експертно-оціночні заходи екологічної безпеки, інформаційно-прогностичні заходи екологічної безпеки, екологічне ліцензування, екологічне страхування, принцип презумпції потенційної екологічної небезпеки, екологічний ризик, джерела екологічного ризику, екологічне правопорушення, надзвичайна екологічна ситуація, НЕС техногенного характеру, НЕС природного характеру, аварія, катастрофа, зона надзвичайної екологічної ситуації, надзвичайний стан, запобігання і ліквідація НЕС, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте юридичну природу екологічної безпеки.
2. Дайте визначення поняття «екологічна безпека» і «правові засади її забезпечення».
3. Розгляньте види екологічної безпеки.
4. Дайте характеристику правових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки.
5. Визначте особливості забезпечення ядерної та радіаційної безпеки.
6. Дайте визначення поняття «екологічний ризик», розкрийте його зміст. Вкажіть його місце в системі правовідносин у забезпеченні екологічної безпеки.
7. Назвіть суб'єктів та об'єктів у галузі забезпечення екологічної безпеки.
8. Визначте види юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі забезпечення екологічної безпеки.
9. Дайте визначення поняття «надзвичайна екологічна ситуація» (НЕС).
10. Якими нормативно-правовими актами регулюються правовий режим НЕС?
11. Розгляньте поняття «правовий режим» зон надзвичайних екологічних ситуацій, укажіть їх види.
12. Назвіть підстави для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації.
13. Охарактеризуйте класифікацію надзвичайних екологічних ситуацій.

14. За наявності яких підстав у межах зон надзвичайної екологічної ситуації може бути введений правовий режим надзвичайного стану?

15. Охарактеризуйте механізм правового забезпечення попередження та ліквідації надзвичайних екологічних ситуацій.

16. Визначте процедуру введення НЕС. Укажіть наслідки введення НЕС.

Реферати:

1. Правове забезпечення екологічної безпеки.
2. Правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами.
3. Правове забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки.
4. Правові засади забезпечення біологічної та генетичної безпеки.

Методичні рекомендації

Мета: засвоїти знання про забезпечення екобезпеки.

Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки. Правові вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки. Господарський суб'єкт, як потенційне джерело шкідливого впливу. Його специфічні риси. Законодавчо закріплені вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки до стадій господарського процесу. Вимоги екологічної безпеки по видах господарської діяльності у: сільському господарстві, промисловості, транспорті, при розміщенні та розвитку населених пунктів.

Види екологічної безпеки за різними критеріями: за територіальним принципом (глобальна (міжнародна), національна (державна), регіональна, місцева, об'єктова); за способами забезпечення (техногенно-екологічна, радіоекологічна, соціально-екологічна, природна, економіко-екологічна); залежно від об'єкта охорони (глобальна екобезпека, національна, локальна та особиста екобезпека громадян); залежно від причин порушення екологічної безпеки (така, що виникла: внаслідок впливу на природний об'єкт людської діяльності; під впливом самих природних процесів); залежно від екологічно небезпечних видів діяльності об'єктів (технічна, хімічна, токсична, біологічна, радіаційна, ядерна, гідротехнічних споруд, транспортних засобів тощо); виходячи з масштабів шкідливого впливу

і наслідків аварій і катастроф у конкретній місцевості (зовнішня і внутрішня екобезпека). Їх загальна характеристика.

Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки. Види державно-правових заходів залежно від спрямованості дій: організаційно-превентивні, регулятивно-стимулюючі, розпорядчовиконавчі, охоронно-відновлювальні та забезпечувальні. Їх загальна характеристика. Поняття екологічного ліцензування. Екологічні стандарти. Стимулюючі заходи, як гарантії забезпечення дотримання вимог у сфері екологічної безпеки: розпорядчовиконавчі; охоронно-відновлювальні; забезпечувальні). Їх загальна характеристика.

Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин. Поняття «екологічний ризик» та його види. Джерела екологічного ризику.

Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки. Екологічне правопорушення як підстава для притягнення до юридичної відповідальності у галузі забезпечення екологічної безпеки. порушення. Перелік правопорушень у галузі екологічної безпеки. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки. Кримінальна відповідальність за злочини проти довкілля. Дисциплінарна відповідальність за порушення законодавства про забезпечення вимог екологічної безпеки. Цивільно-правова відповідальність у разі заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу або здоров'ю громадян.

Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки. Правова основа регулювання надзвичайних екологічних ситуацій (НЕС). Основні елементи НЕС. Класифікація НЕС за різними підставами: характером походження (техногенного та природного характеру); залежно від місцезнаходження джерела виникнення (внутрішні і зовнішні); залежно від обсягів заподіяних наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для ліквідації її наслідків, (державні, регіональні, місцеві, об'єктові); за наслідками (незворотні, тривалі, довгострокові, тимчасові і суттєві). Їх загальна характеристика.

Поняття, правовий режим зон НЕС. Підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною НЕС. Принципи регулювання правового режиму в зоні НЕС. Припинення дії правового режиму зони НЕС. Зміст Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС. Поняття захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Основні заходи щодо захисту (оповіщення й інформування населення; спостереження і контроль; стандартизацію, ліцензування певних видів діяльності, сертифікацію, страхування та ін.). Поняття запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 28, 33, 41, 44, 52, 54, 55, 56, 69, 76, 77, 78.

ТЕМА 6. Право власності на природні ресурси та комплекси (2 год.)

1. Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси.
2. Право державної власності на природні ресурси та комплекси.
3. Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси.
4. Право приватної власності на природні ресурси та комплекси.
5. Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси.
6. Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси.

Термінологічне завдання: власність, право власності, право власності на природні ресурси, зміст права власності як суб'єктивного права, володіння, користування, розпорядження, суб'єктивне право власності, право власності Українського народу, право державної власності на природні ресурси та комплекси, суб'єкти права державної власності на природні ресурси, об'єкти права державної власності на надра, об'єкти права власності держави на води, об'єкти тваринного світу, суспільна необхідність, територіальна громада, суб'єкти права комунальної власності, землі комунальної власності, об'єкти природно-заповідного фонду, безхазяйний природний об'єкт, право приватної власності на природні ресурси та комплекси, суб'єкти права приватної власності на природні ресурси, право приватної власності на земельну ділянку, приватизація, охорона права власності на природні ресурси,

гарантії права власності громадян на природні ресурси, гарантії охорони права власності, гарантії захисту права власності.

Контрольні запитання:

1. Поняття та особливості права власності на природні ресурси.
2. Форми власності на природні ресурси: загальні положення.
3. Особливості виникнення права державної та комунальної власності.
4. Право власності юридичної особи на природні ресурси. Об'єкти та суб'єкти цієї власності.
5. Виникнення та припинення права власності юридичної особи на природні ресурси.
6. Право власності громадян на природні ресурси. Об'єкти та суб'єкти.
7. Виникнення та припинення права власності громадян на природні ресурси.
8. Загальна характеристика угод як підстави виникнення права власності на природні ресурси.
9. Основні права та обов'язки власників природних ресурсів.
10. Захист і гарантії прав власників природних ресурсів.

Реферати:

1. Шляхи вдосконалення правового регулювання права власності на землі історико-культурного призначення.
2. Основні права й обов'язки власників природних ресурсів.
3. Захист і гарантії прав власників природних ресурсів.
4. Загальна характеристика угод як підстави виникнення права власності на природні ресурси.

Методичні рекомендації

Мета: засвоїти знання про основні характеристики права власності на природні ресурси та комплекси.

Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси. Поняття права власності. Особливості права власності на природні ресурси. Зміст права власності на природні ресурси та комплекси (володіння, користування та розпорядження природними ресурсами). Форми власності на природні ресурси в Україні: державна, комунальна та приватна. Множинність суб'єктів права власності на природні ресурси. Особливості права власності на природні ресурси Українського народу.

Право державної власності на природні ресурси та комплекси. Держава в особі представницького органу державної влади, як суб'єкт права державної власності на природні ресурси. Правова характеристика об'єктів права державної на природні ресурси. Підстави набуття державою права власності на природні ресурси та комплекси. Підстави припинення права державної власності на природні ресурси та комплекси.

Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Поняття територіальної громади. Територіальні громади, як суб'єкти права комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Об'єкти права комунальної власності на природні ресурси та комплекси. Підстави набуття територіальними громадами права комунальної власності на природні ресурси.

Право приватної власності на природні ресурси та комплекси. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності на природні ресурси. Підстави виникнення права приватної власності на природні ресурси та комплекси. Приватизація, як основний спосіб виникнення права приватної власності громадян України на природні ресурси. Підстави припинення права приватної власності на природні ресурси.

Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси. Загальні засади охорони права власності. Основні ознаки охорони права власності на природні ресурси. Випадки порушення правомочностей власника природних ресурсів. Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси (адміністративна, цивільно-правова).

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 33.

ТЕМА 7. Право природокористування (загальні положення) (2 год.)

1. Поняття та види права природокористування.
2. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.
3. Право загального природокористування.
4. Право спеціального природокористування.
5. Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди.
6. Захист прав природо користувачів.

Термінологічне завдання: право користування природними ресурсами, право природокористування як правовий інститут (об'єктивне право), принцип похідного характеру права природокористування від права власності, принцип цільового використання природних ресурсів, принцип раціонального та ефективного природокористування, принцип комплексного природокористування, принцип безоплатності загального та платності спеціального природокористування, принцип додержання екологічних і санітарно-гігієнічних вимог у процесі використання природних ресурсів, загальне природокористування, спеціальне природокористування, спільне природокористування, відособлене природокористування, об'єкти права природокористування, суб'єкти права природокористування, екологічна правоздатність громадянина, екологічна дієздатність, зміст відносин природокористування, сервітут, емфітевзис, суперфіцій, спеціальне водокористування, право спеціального користування лісами, спеціальне користування об'єктами рослинного світу, спеціальне використання об'єктів тваринного світу, договір оренди природних ресурсів, сторони за договором оренди природних ресурсів, способи та гарантії захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері природокористування, адміністративний захист права природокористування, судовий захист права природокористування.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення права природокористування в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.
2. Які принципи лежать в основі здійснення природокористування?
3. За якими критеріями можна класифікувати право природокористування?
4. У чому полягає сутність спеціального природокористування?
5. Щодо яких видів природних ресурсів законодавство передбачає загальне природокористування?
6. Які підстави виникнення і припинення відносин природокористування?
7. Наведіть перелік прав і обов'язків природокористувачів.

Реферат:

1. Історія формування права природокористування як інституту сучасного екологічного права України.

2. Концесійні договори й їх роль у відносинах природокористування.
3. Угоди про розподіл продукції як специфічна форма концесійного природокористування.
4. Правові засади обмеження прав природокористувачів.
5. Співвідношення права оренди природних ресурсів, суперфіцію й емфітевзису.
6. Екологія й економіка раціонального природокористування за принципами сталого розвитку.

Методичні рекомендації

Мета: засвоїти поняття права природокористування, його види і зміст.

Поняття та види права природокористування. Право природокористування, як правовий інститут (об'єктивне право); як суб'єктивне право; як правовідносини. Основні принципи права природокористування. Правова класифікація видів природокористування: загальне та спеціальне; постійне і тимчасове; первинне та вторинне; спільне та відособлене.

Об'єкти права природокористування, їх основні риси. Суб'єкти права природокористування. Екологічна правоздатність. Права та обов'язки природокористувачів. Підстави виникнення та припинення права природокористування.

Право загального природокористування та його особливості.

Право спеціального природокористування та його особливості. Постійне та тимчасове (короткострокове та довгострокове) природокористування. Право землекористування, надрокористування, водокористування, спеціальне користування лісами, користування об'єктами рослинного світу, використання об'єктів тваринного світу.

Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди. Правова основа орендного природокористування в екологічному законодавстві. Сторони за договором оренди природних ресурсів: орендодавці й орендарі. Мета договору оренди природних ресурсів. Граничні терміни договорів оренди природних ресурсів. Довгострокова та короткострокова оренда природних ресурсів. Орендна плата. Припинення договору оренди природних ресурсів.

Захист прав природокористувачів. Способи та гарантії захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері природокористування. Захист

права природокористування в адміністративному та в судовому порядку.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 27, 33.

**ТЕМА 8. Загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства
(2 год.)**

1. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.
3. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
4. Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Термінологічне завдання: екологічне правопорушення, підстави для притягнення до юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, підстави настання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення для особи (правопорушника), об'єкти екологічних правопорушень, мета юридичної відповідальності, завдання юридичної відповідальності, дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення, цивільно-правова відповідальність за екологічні правопорушення, компенсація заподіяння майнової шкоди, таксовий спосіб обчислення шкоди, нормативний спосіб обчислення шкоди, розрахунковий спосіб обчислення шкоди, витратний спосіб обчислення шкоди, джерело підвищеної небезпеки, адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення, екологічне адміністративне правопорушення, кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення, злочини проти довкілля, злочини у сфері охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, злочини у сфері природокористування, екологічні злочини проти людства, суб'єкти злочинів проти довкілля, істотна шкода, тяжкі наслідки, договірний порядок вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища, судовий порядок вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища, адміністративний порядок

вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Контрольні питання:

1. Назвіть основні підстави юридичної відповідальності за екологічне правопорушення.
2. Зазначте, що є екологічним правопорушенням, його об'єкт та предмет.
3. Які існують класифікації екологічних правопорушень?
4. Надайте основну характеристику видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Охарактеризуйте особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення.
6. У якому порядку вирішуються спори в галузі охорони навколишнього природного середовища?

Реферати:

1. Загальна характеристика юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
3. Екологічне правопорушення: його склад.
4. Особливості застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Шляхи удосконалення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Методичні рекомендації

Мета: знати загальні засади юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Поняття екологічного правопорушення та його склад. Перелік діянь, за які наступає юридична відповідальність за екологічні правопорушення, відповідно до ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Об'єкт та предмет екологічних правопорушень.

Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві. Класифікація екологічних правопорушень за різними критеріями: за видами юридичної відповідальності та характером санкцій (екологічні дисциплінарні проступки; цивільно-правові правопорушення в екологічній сфері; екологічні адміністративні

проступки; екологічні злочини); залежно від суб'єкта скоєння (екологічні правопорушення, що здійснюються фізичними особами; екологічні правопорушення, що здійснюються особами із спеціальним статусом (посадовими, службовими особами тощо); екологічні правопорушення, що здійснюються юридичними особами); за об'єктом правопорушення (порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; земельні правопорушення; водні правопорушення; гірничі (надрові) правопорушення; фауністичні правопорушення; порушення лісового законодавства та флористичного законодавства; правопорушення у сфері охорони атмосферного повітря; правопорушення у сфері особливо цінних територій та об'єктів; правопорушення у сфері поводження з небезпечними речовинами та відходами). Основні функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Завдання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства. Дисциплінарна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Система способів обчислення шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням: таксовий, нормативний, розрахунковий, витратний. Їх загальна характеристика. Адміністративна відповідальність. Кримінальна відповідальність. Групи злочинів проти довкілля.

Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища. Договірний, судовий та адміністративний порядок вирішення правових спорів в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 26, 27, 33, 44.

Змістовний модуль 2. Особлива частина.

ТЕМА 9. Правове регулювання використання та охорони земель та вод (2 год.)

1. Земля та води як об'єкти еколого-правових відносин.
2. Правові основи землекористування в Україні.
3. Правова охорона земель, ґрунтів та вод.
4. Юридична відповідальність за порушення земельного та водного законодавства.

Термінологічне завдання: земля, земельні ресурси, завдання земельного законодавства цільове призначення земельної ділянки, землі сільськогосподарського призначення, землі житлової та громадської забудови, землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, землі оздоровчого призначення, землі рекреаційного призначення, землі історико-культурного призначення, землі лісгосподарського призначення, землі водного фонду, землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, ґрунт, земельна ділянка, формування земельної ділянки, земельна частка (пай), води, завдання водного законодавства, землекористування, право власності на землю, суб'єкти права власності на землю, право землекористування в об'єктивному сенсі, право землекористування в суб'єктивному сенсі, суб'єкти права землекористування, право постійного користування земельною ділянкою, право оренди земельної ділянки, договір оренди землі, суб'єкти договору оренди, об'єкти оренди, істотні умови договору оренди землі, орендна плата за землю, концесія, право земельного сервітуту, емфітевзис, суперфіцій, право водокористування, об'єкти права водокористування, суб'єкти права водокористування, загальне водокористування, спеціальне водокористування, первинне водокористування, вторинне водокористування, водокористування на умовах оренди, договір оренди водного об'єкта, охорона земель, збереження земель, відтворення земель, поліпшення земель, ерозія ґрунтів, псування земель, водно-болотяні угіддя, ландшафт, деградація земель, малопродуктивні землі, консервація земель, рекультивація порушених земель, меліорація земель, правова охорона вод, прибережна захисна смуга, земельне правопорушення, самовільне зайняття земельної ділянки, юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Контрольні запитання:

1. Які особливості землі як природного об'єкта та її екологічна роль?
2. Дайте визначення дефініцій «земля» та «земельна ділянка».
3. Що таке право землекористування в об'єктивному та суб'єктивному сенсах?
4. Визначте правові засади оренди земель в Україні
5. Що розуміють під правовою охороною земель?

6. Дайте характеристику стандартизації та нормування в галузі охорони земель.
7. У чому полягає зміст правової охорони земель?
8. Які землі віднесено законодавством України до деградованих та малопродуктивних земель?
9. Які види юридичної відповідальності передбачено за правопорушення у сфері земельних відносин?
10. Назвіть складові земельного правопорушення.
11. Дайте характеристику водам як об'єкту правового регулювання використання, відтворення та охорони.
12. Охарактеризуйте поняття «право водокористування».
13. Назвіть види права водокористування.
14. Розкрийте сутність права орендного водокористування.
15. Визначте підстави і порядок виникнення права водокористування.
16. Охарактеризуйте права та обов'язки водокористувачів.
17. Визначте підстави та порядок припинення права спеціального водокористування.
18. Назвіть заходи забезпечення правової охорони вод.
19. Охарактеризуйте види юридичної відповідальності за порушення водного законодавства.

Реферати:

1. Правове регулювання стандартизації та нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів.
2. Правові засади рекультивції порушених земель в Україні.
3. Правове регулювання охорони земель від забруднення небезпечними речовинами.
4. Система нормативів і стандартів у сфері водокористування й охорони вод.
5. Особливості правового регулювання оренди водних об'єктів.
6. Загальна характеристика економічного регулювання використання, охорони вод і відтворення водних ресурсів.
7. Правове регулювання користування водними об'єктами для потреб галузей економіки.

Методичні рекомендації

Мета: знати суть правового регулювання використання та охорони земель та вод.

Земля об'єкт еколого-правових відносин. Поняття землі. Поняття земельних ресурсів. Категорії земель. Пріоритетність земель сільськогосподарського використання. Поняття земельної ділянки. Поняття земельного паю. Води як об'єкт еколого-правових відносин. Екологічна, економічна, культурно-оздоровча функція вод. Правова охорона й використання вод в Україні. Завдання водного законодавства.

Правові основи землекористування в Україні. Поняття землекористування. Класифікація видів права землекористування за різними критеріями: за строком користування (постійне (без встановлення строку) та строкове, зі встановленням строку (не більше 50 років); за колом землекористувачів (право на загальне, сумісне та відособлене користування землею). Право постійного користування земельною ділянкою та підстави його виникнення. Право оренди земельної ділянки. Поняття договору оренди землі, його форма, суб'єкти, об'єкти, істотні умови, строк дії, орендна плата. Право концесіонера на земельну ділянку, поняття концесії. Право земельного сервітуту, право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевізис) або для забудови (суперфіцій).

Правова охорона земель та ґрунтів. Збереження земель. Відтворення земель. Поліпшення земель. Обґрунтування та забезпечення досягнення раціонального землекористування. Захист сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб. Захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, переосушення, ущільнення. Ерозія ґрунтів. Захист земель від забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоактивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів. Збереження природних водно-болотних угідь. Попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів. Консервація деградованих і малопродуктивних сільськогосподарських угідь. Рекультивация порушених земель. Меліорація земель. Правова охорона вод. Прибережна захисна смуга.

Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства. Поняття земельного правопорушення. Перелік правопорушень земельного законодавства відповідно до ст. 211 ЗК України. Самовільне зайняття земельної ділянки. Псуванням земель.

Юридична відповідальність за порушення водного законодавства: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, кримінальна.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 31, 33, 35, 41, 43, 49, 53, 66, 71.

ТЕМА 10. Правова охорона навколишнього природного середовища в населених пунктах
(2 год.)

1. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище.
2. Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку.
3. Стратегічне планування місцевого розвитку.
4. Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.
5. Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.

Термінологічне завдання: урбанізація, міська екосистема, зелені насадження загального користування, зелені насадження обмеженого користування, зелені насадження спеціального призначення, правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів, правова охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів та радіоактивного забруднення, правове регулювання заходів щодо попередження та ліквідації транспортного шуму, охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

Контрольні запитання:

1. Дайте характеристику процесу урбанізації в Україні та його впливу на навколишнє природне середовище.
2. Визначте основні складові Концепції Сталого розвитку населених пунктів.
3. Проаналізуйте основні напрями державної політики в Україні щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів.

4. Розгляньте загальні напрями реалізації в Україні концепції «Зеленого зростання» в населених пунктах.

5. Визначте особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.

6. Загальна характеристика екологічних вимог при розміщенні і розвитку населених пунктів.

Реферати:

1. Правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів України.

2. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів і радіоактивного забруднення.

3. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

4. Стратегічне планування сталого розвитку міст в Україні.

Методичні рекомендації

Мета: знати суть правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах.

Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище. Види негативних наслідків процесів урбанізації в Україні.

Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку. Основні напрями реалізації в Україні концепції «Зеленого зростання» в населених пунктах.

Стратегічне планування місцевого розвитку. Стратегії місцевого розвитку та етапи їх розробки. Просторові програми (генеральні плани населених пунктів). Щорічні програми соціально-економічного розвитку та культурного розвитку територій.

Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.

Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях. Правова охорона зелених насаджень на території населених пунктів. Охорона навколишнього природного середовища населених пунктів від забруднення відходами.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 33, 41.

ТЕМА 11. Правове регулювання поводження з відходами (2 год.)

1. Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання.
2. Правове регулювання поводження з відходами.
3. Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами.
4. Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами.

Термінологічне завдання: відходи, медичні відходи, побутові відходи, виробничі відходи, небезпечні відходи, вторинна сировина, поводження з відходами, збирання відходів, зберігання відходів, оброблення (перероблення) відходів, перевезення відходів, транскордонне перевезення відходів, утилізація відходів, видалення відходів, знешкодження відходів, захоронення відходів, розміщення відходів, принцип розширеної відповідальності виробника, принцип оплати забрудником, принцип ієрархії відходів, запобігання утворенню відходів, підготовка до повторного використання відходів, переробка відходів, ліквідація відходів, юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері поводження з відходами.

Контрольні запитання:

1. Визначте поняття «відходи».
2. Наведіть класифікацію відходів.
3. Які особливості характеризують правове регулювання поводження з відходами?
4. Назвіть міжнародно-правові конвенції правового регулювання поводження з відходами.
5. Назвіть Європейські конвенції правового регулювання поводження з відходами?
6. Дайте класифікацію правопорушень у даній сфері?
7. Назвіть основні склади правопорушень у сфері поводження з відходами?

Реферати:

1. Стратегічні пріоритети управління відходами: стан реалізації в Україні, проблеми й перспективи.

2. Реалізація вимог українського законодавства та налагодження транскордонної співпраці відносно поводження з відходами.

3. Проблеми імплементації європейського законодавства у сфері поводження з відходами.

4. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства про відходи.

5. Дозвільне регулювання (ліцензування) як основа управління відходами.

6. Питання створення в Україні системи поводження з відходами як із вторинною сировиною.

Методичні рекомендації

Мета: засвоїти знання щодо правового регулювання поводження з відходами.

Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання. Побутові та виробничі відходи. Основні характеристики відходів, які визначають їх правовий статус та особливості правового регулювання. Поділ небезпечних відходів на 4 класи небезпеки: I клас – надзвичайно небезпечні; II клас – високонебезпечні; III клас – помірно небезпечні; IV клас – малонебезпечні. Види відходів залежно від джерела їх походження (побутові; промислові; небезпечні відходи; відходи будівельно-ремонтних робіт; відходи виробництва продукції сільського господарства; специфічні види відходів). Правовий режим вторинної сировини.

Правове регулювання поводження з відходами. Закон України «Про відходи», як база правового регулювання в цій сфері. Основні напрями державної політики щодо реалізації принципів правового регулювання поводження з відходами. Поняття збирання відходів; зберігання відходів; оброблення (перероблення) відходів; перевезення відходів; транскордонне перевезення відходів; утилізація відходів; видалення відходів; знешкодження відходів; захоронення відходів; розміщення відходів.

Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами. Основні міжнародно-правові документи, що регулюють питання поводження з відходами; Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів (1972) та Протокол до неї (1996), Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та

їх видаленням (1989), Протокол про відповідальність і компенсацію за шкоду, заподіяну в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їхнього видалення (1999). Базові принципи поводження з відходами: розширеної відповідальності виробника; оплати забрудником; ієрархії відходів.

Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами. Правопорушення у сфері поводження з відходами відповідно до ст. 42 Закону України «Про відходи». Дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері поводження з відходами.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 33, 41, 79.

ТЕМА 12. Правове регулювання охорони атмосферного повітря, озонного шару та клімату (2 год.)

1. Атмосферне повітря, озонний шар та клімат як об'єкти правової охорони.
2. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.
3. Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонного шару та клімату.
4. Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонного шару та клімату.
5. Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря.
6. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонного шару та клімату.

Термінологічне завдання: атмосферне повітря, озонний шар, клімат, охорона атмосферного повітря, правова охорона атмосферного повітря, правова охорона озонного шару та клімату, правове регулювання атмосферно-повітряних охоронних заходів, дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, планування, стандартизація, нормування, державний облік

всіх об'єктів, що справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і на стан атмосферного повітря, контроль у галузі охорони атмосферного повітря, атмосферно-повітряні охоронні заходи, заходи дозвільного характеру, заходи попереджувального (превентивного) характеру, заходи контрольного характеру, заходи стимулюючого (заохочення й відповідальність) характеру, заходи поновлювального (відтворювального) характеру, заходи заборонного характеру, нормування в галузі охорони атмосферного повітря, нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря, нормативи якості атмосферного повітря, нормативи гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел, нормативи гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел, нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел, технологічні нормативи допустимого викиду забруднюючих речовин, юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Контрольні запитання:

1. Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони.
2. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.
3. Дайте визначення поняття «правова охорона атмосферного повітря».
4. Охарактеризуйте систему правових заходів щодо охорони атмосферного повітря (дозвільного, контрольного, стимулюючого, поновлювального, заборонного характеру).
5. Розкрийте особливості нормування в галузі охорони атмосферного повітря.
6. Юридична природа нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферу, дозволів на їх викиди. Правове регулювання порядку перегляду встановлених нормативів.
7. Особливості правового регулювання нормативів гранично допустимого шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря.
8. Правові засади дозвільної діяльності у сфері охорони атмосферного повітря.

9. Охарактеризуйте види юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

10. Розкрийте особливості майнової відповідальності за порушення вимог законодавства про охорону атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Реферати:

1. Правове регулювання діяльності, що впливає на погоду і клімат.

2. Особливості правової охорони атмосферного повітря від забруднення пересувними джерелами.

3. Правова охорона клімату.

4. Правова охорона озонового шару.

5. Особливості юридичної відповідальності за порушення вимог законодавства щодо охорони озонового шару та клімату.

Методичні рекомендації

Мета: засвоїти знання щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.

Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони. Закон України «Про охорону атмосферного повітря». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 р. Загальні та спеціальні ознаки клімату.

Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р. Про затвердження Плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року.

Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Правові заходи дозвільного, попереджувального (превентивного), контрольного, стимулюючого (заохочення й відповідальність), поновлювального (відтворювального), заборонного характеру відповідно до атмосферно-повітряного законодавства України.

Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Поняття нормування в галузі охорони

атмосферного повітря. Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря», які включають у себе: нормативи якості атмосферного повітря та гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, іонізуючого та інших видів впливу фізичних і біологічних факторів на стан атмосферного повітря населених пунктів; нормативи гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел; нормативи гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел; нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел; технологічні нормативи допустимого викиду забруднюючих речовин.

Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Порушення вимог атмосферо-повітряного законодавства, як підстава притягнення особи до юридичної відповідальності в цій сфері. Кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 26, 27, 32, 33, 41, 64, 70.

ТЕМА 13. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України (2 год.)

1. Загальна характеристика екологічної мережі України.
2. Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду.
3. Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.
4. Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон.
5. Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

6. Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України.
7. Водоохоронні зони.
8. Землі лісогосподарського призначення.
9. Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду.

Термінологічне завдання: екологічна мережа, ключові території екомережі, буферні зони екомережі, сполучні території екомережі, відновлювані території екомережі, природно-заповідний фонд України, біосферні заповідники, біосферний резерват, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідна зона, буферна зона, зона антропогенних ландшафтів, зони регульованого заповідного режиму, заповідна зона, зона регульованої рекреації, зона стаціонарної рекреації, господарська зона, юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд, рекреаційні зони, курортні й лікувально-оздоровчі зони, курорт, курорт державного значення, курорт місцевого значення, особливо цінні й унікальні природні лікувальні ресурси, лікувально-оздоровча місцевість, загальнопоширені природні лікувальні ресурси, Зелена книга України, популяція, ценоз (біоценоз), Червона книга України, прибережна захисна смуга, землі лісогосподарського призначення, планування використання земель лісогосподарського призначення, державний лісовий кадастр, полезахисні лісові смуги.

Контрольні запитання:

1. Правове забезпечення формування, збереження та використання екологічної мережі України.
2. Загальна характеристика екологічної мережі України: поняття, об'єкти, принципи її формування.
3. Правова характеристика структурних елементів екомережі.

Реферати:

1. Правове забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України.
2. Формування національної екологічної мережі України – сучасний стан та перспективи розвитку.

3. Правовий режим курортних територій України: особливості використання та охорони.

4. Особливості правового режиму природних рекреаційних територій та об'єктів.

5. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо використання та охорони курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територій.

Методичні рекомендації

Мета: оволодіти знаннями щодо правового забезпечення формування та функціонування екологічної мережі України.

Загальна характеристика екологічної мережі України. Поняття екологічної мережі, її структурні елементи (ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території). Порядок включення до переліку територій і об'єктів екомережі, режим їх охорони та використання. Закон України «Про екологічну мережу України».

Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду. Загальна характеристика природно-заповідного фонду як ключового елементу екологічної мережі України. Поняття та склад природно-заповідного фонду України. Закон «Про природно-заповідний фонд України». Природні (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища) та штучні (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва) території й об'єкти. Їх загальна характеристика. Види територій природно-заповідного: залежно від унікальності та природоохоронної, наукової, культурної цінності природних компонентів та систем (території та об'єкти загальнодержавного та місцевого значення); відповідно до їх юридичного статусу (ті, які мають статус юридичної особи, та які його не мають). Правовий режим використання та охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Порядок створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Види правопорушень у галузі охорони та використання природно-заповідного фонду. Кримінальна, адміністративна,

дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон. Закон України «Про курорти». Поняття лікувально-оздоровчої місцевості. Поняття природних лікувальних ресурсів та їх види (особливо цінні й унікальні природні лікувальні ресурси; загальнопоширені природні лікувальні ресурси).

Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон. Обмеження та заборони щодо використання курортних і лікувально-оздоровчих територій. Зони округу санітарної охорони (зона суворого режиму; зона обмежень; зона спостережень). Їх загальна характеристика.

Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України. Зелена книга України. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. «Про затвердження положення про Зелену книгу України». Шляхи забезпечення охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги. Напрями відтворення природних об'єктів.

Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України. Закон України «Про Червону книгу України». Об'єкти Червоної книги України. Категорій видів тваринного і рослинного світу, які можуть бути занесені до Червоної книги (зниклі; зниклі в природі; зникаючі; вразливі; рідкісні; неоцінені; недостатньо відомі). Підстави для занесення видів тваринного та рослинного світу до Червоної книги України.

Водоохоронні зони. Постанова Кабінету Міністрів №486 від 8 травня 1996 р. «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них». Землі прибережних захисних смуг та смуги відведення з особливим режимом їх використання у межах водоохоронних зон. Їх правовий режим.

Землі лісогосподарського призначення. Поняття земель лісогосподарського призначення та їх склад (лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства). Форми власності на землі лісогосподарського

призначення (державна, комунальна та приватна). Особливості правового режиму земель лісогосподарського призначення. Державний лісовий кадастр.

Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду. Поняття полезахисних лісосмуг. Концепція розвитку агролісомеліорації в Україні, що затверджена розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 18 вересня 2013 р.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 33, 37, 41, 42, 57, 60, 65, 67, 68.

ТЕМА 14. Правова охорона навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності (2 год.)

1. Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів.
2. Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку.
3. «Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі.
4. Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.
5. Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.

Термінологічне завдання: господарська діяльність, синтез екологічного та господарського законодавства, концепція сталого розвитку, «зелена економіка», інноваційна діяльність, екологічні інновації, впровадження екологічних інновацій.

Контрольні запитання:

1. Екологічні та економічні суспільні інтереси. Проблема співвідношення.
2. Екологічна та економічна політики держави. Правові механізми формування та реалізації.
3. Проблема конвергенції змісту екологічної та економічної політик держави.
4. Проблемні документи держави у сфері екологічної та економічної політик. Створення спільних механізмів правової реалізації.

5. Екологічне господарювання як різновид господарської діяльності.

6. Зелена економіка. Концептуальні та правові засади.

7. Правові засоби стимулювання екологічного господарювання.

8. Спеціальні правові режими екологічного господарювання як напрям розвитку законодавства України.

Реферати:

1. Правове забезпечення екологічного господарювання в Україні.

2. Екологічні інновації в системі правового захисту довкілля в Україні.

3. Співвідношення суспільних економічних й екологічних інтересів за умов екологічної кризи.

4. Правові засоби і спеціальні правові режими стимулювання екологічного господарювання.

Методичні рекомендації

Мета: оволодіти знаннями щодо правової охорони навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.

Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів. Поняття господарської діяльності. Основні суспільні екологічні інтереси, що зафіксовані в конституційно-правових нормах. Основні економічні інтереси відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики». Завдання економічної і екологічної політики держави.

Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку. Вплив діяльності суб'єктів промислового господарювання на стан довкілля.

«Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі. Поняття «зелена економіка» як такий тип розвитку економіки. Різновиди екологічного господарювання. Проблема правової та суспільної інституціалізації екологічного господарювання на мікро- та на макрорівні.

Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання. Форми державної допомоги згідно зі ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», як активні інструменти стимулювання екологічного господарювання,

реалізації інноваційних екологічних проєктів у господарській діяльності. Закон України «Про державно-приватне партнерство».

Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності. Поняття інноваційної діяльності. Основні засади державної екологічної політики відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) екологічної політики України на період до 2030 року». Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища. Екологічні інновації, як інструменти, що сприяють упровадженню європейських стандартів в економіку регіонального природокористування.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 24, 26, 27, 29, 33, 36, 38, 39, 41.

ТЕМА 15. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища (2 год.)

1. Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища.
2. Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
3. Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод.
4. Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування.
5. Міжнародно-правова охорона ландшафтів.
6. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами.

Термінологічне завдання: міжнародне право навколишнього середовища (міжнародне екологічне право), принципи міжнародного права навколишнього середовища, національні об'єкти навколишнього середовища, міжнародні об'єкти навколишнього середовища, суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього середовища, Програма розвитку ООН, Програма ООН з навколишнього середовища, Комісія

ООН зі сталого розвитку, Форум ООН по лісах, Всесвітня метеорологічна організація, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна морська організація, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, Продовольча та сільськогосподарська організація, Міжнародне агентство з атомної енергії, світовий океан, біологічне різноманіття (біорізноманіття) , стале використання, екосистема, водно-болотні угіддя, ландшафт, ландшафтне різноманіття, правова охорона ландшафтів, природний ландшафт, антропогенний ландшафт, природно-антропогенний ландшафт, міжнародна правова охорона ландшафтів.

Контрольні питання:

1. Назвіть основні історичні етапи становлення та розвитку міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
2. Розкрийте поняття та принципи міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
3. Що належить до об'єктів міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища?
4. Визначте коло суб'єктів міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.
5. Проаналізуйте міжнародно-правові акти з питань охорони Світового океану та внутрішніх вод.
6. Які міжнародно-правові акти присвячені охороні біологічного різноманіття, окремих видів флори та фауни та середовищ їх існування? Розкрийте їх основні положення.
7. Дайте характеристику міжнародно-правової охорони ландшафтів.
8. Якими міжнародно-правовими актами забезпечується охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами?

Реферати:

1. Поняття, принципи та історичні етапи розвитку міжнародно-правової охорони довкілля.
2. Система джерел міжнародно-правової охорони довкілля.
3. Суб'єкти міжнародно-правової охорони довкілля.
4. Міжнародно-правові засади структури та діяльності Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).
5. Міжнародні неурядові організації як суб'єкти міжнародно-правової охорони довкілля.

Методичні рекомендації

Мета: знати загальну характеристику міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища. Історичні етапи розвитку міжнародного екологічного права (1) 1839–1948 рр.; 2) 1948–1972 рр.; 3) 1972–1992 рр.; 4) 1992 р. – до сьогодні). Їх загальна характеристика.

Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища. Основні (загальні) та спеціальні принципи міжнародного права навколишнього середовища. Міжнародні та національні об'єкти навколишнього середовища. Органи та міжнародні організації у системі ООН, діяльність яких спрямована на вирішення екологічних проблем: Програма розвитку ООН, Програма ООН з навколишнього середовища, Комісія ООН зі сталого розвитку, Форум ООН по лісах та ін. Спеціалізовані установи ООН, які займаються екологічною проблематикою: Всесвітня метеорологічна організація, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна морська організація, ООН з питань освіти, науки та культури, ООН з промислового розвитку, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН.

Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод. Поняття Світового океану. Загальні та спеціальні міжнародно-правові акти, в яких містяться норми з охорони Світового океану та збереження його ресурсів: «Женевські конвенції» 1958 р.; Конвенція ООН з морського права 1982 р., Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами 1972 р.; Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 р. і Протокол до неї 1978 р. Їх загальна характеристика. Поняття внутрішніх вод. Міжнародно-правові акти, що спрямовані на охорону внутрішніх вод: Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р., Протокол про воду та здоров'я 1999 р. (до Конвенції Україна приєдналася 1 липня 1999 р., до Протоколу – 9 липня 2003 р.), Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай 1994 р., ратифікована Україною 17 січня 2002 р.

Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування. Поняття біологічного різноманіття (біорізноманіття). Конвенція про охорону

біологічного різноманіття 1992 р. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Міжнародна конвенція про захист рослин. Міжнародно-правові акти, спрямовані на забезпечення охорони конкретних видів флори і фауни. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі 1979р. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат 2003р.

Міжнародно-правова охорона ландшафтів. Ландшафт як об'єкт правової охорони, загальна характеристика. Правова охорона ландшафтів. Класифікація ландшафтів. Європейська ландшафтна конвенція.

Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами. Міжнародно-правові акти у сфері охорони навколишнього природного середовища від радіоактивного забруднення: Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963 р.; Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою 1963 р.; Договір про заборону розміщення на дні морів і океанів та в його надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення 1971 р.; Конвенція про цивільну відповідальність у галузі морських перевезень ядерних матеріалів 1971 р.; Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу та ядерних установок 1979 р.; Конвенція про оперативне оповіщення про ядерну аварію 1986р.; Конвенція про допомогу в разі ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації 1986р.; Угода про основні принципи співробітництва в галузі мирного використання атомної енергії 1992 р.; Конвенція про ядерну безпеку 1994р.; Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996р.; Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами 1997 р.; Конвенція про додаткову компенсацію за ядерну шкоду 1997р. Міжнародно-правові акти у сфері охорони навколишнього середовища від забруднення небезпечними речовинами та матеріалами: Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р. та Протокол про відповідальність і компенсацію за шкоду, заподіяну в результаті транскордонного перевезення небезпечних відходів та їхнього видалення, 1999 р.

Література: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 33, 41, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 70.

ПИТАННЯ НА ЕКЗАМЕН З КУРСУ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

1. Предмет екологічного права та види еколога-правових відносин.
2. Загальна характеристика об'єктно-суб'єктного складу екологічних правовідносин.
3. Метод правового регулювання екологічних відносин.
4. Принципи екологічного права.
5. Система екологічного права.
6. Поняття джерел екологічного права, їх загальна характеристика.
7. Класифікація джерел екологічного права.
8. Конституція України як джерело екологічного права.
9. Закони України у системі джерел екологічного права.
10. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права.
11. Міжнародні договори як джерела екологічного права.
12. Судова практика в системі джерел екологічного права.
13. Правові засади державної екологічної політики.
14. Поняття екологічного управління.
15. Система і компетенція органів екологічного управління.
16. Правові питання участі громадськості в екологічному управлінні.
17. Функції екологічного управління: особливості правового регулювання.
18. Законодавче забезпечення екологічних прав громадян.
19. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
20. Конституційні екологічні права громадян.
21. Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля.
22. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права на безпечне довкілля.
23. Право громадян на одержання екологічної інформації.
24. Поняття та види екологічних обов'язків громадян.
25. Гарантії, охорона, форми та способи захисту екологічних прав громадян.
26. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки.
27. Види екологічної безпеки.

28. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки.

29. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин.

30. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки.

31. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація.

32. Поняття, правовий режим зон НЕС.

33. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС.

34. Загальна характеристика права власності на природні ресурси та комплекси.

35. Право державної власності на природні ресурси та комплекси.

36. Право комунальної власності на природні ресурси та комплекси.

37. Право приватної власності на природні ресурси та комплекси.

38. Охорона та гарантії права власності на природні ресурси та комплекси.

39. Відповідальність за порушення прав власників та права власності на природні ресурси.

40. Поняття та види права природокористування.

41. Об'єкти та суб'єкти права природокористування.

42. Право загального природокористування.

43. Право спеціального природокористування.

44. Правові засади використання природних ресурсів на умовах оренди.

45. Захист прав природо користувачів.

46. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. 4

7. Особливості юридичної відповідальності в екологічному законодавстві.

48. Види юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

49. Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища

50. Земля та води як об'єкти еколого-правових відносин.

51. Правові основи землекористування в Україні.
52. Правова охорона земель, ґрунтів та вод.
53. Юридична відповідальність за порушення земельного та водного законодавства.
54. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище.
55. Концепція зеленого зростання в населених пунктах України як умова сталого розвитку.
56. Стратегічне планування місцевого розвитку.
57. Екологічні вимоги при розміщенні та розвитку населених пунктів.
58. Особливості правової охорони навколишнього природного середовища в населених пунктах та інших урбанізованих територіях.
59. Поняття та класифікація відходів як об'єкта правового регулювання.
60. Правове регулювання поводження з відходами.
61. Міжнародно-правові та європейські стандарти правового регулювання поводження з відходами.
62. Юридична відповідальність за порушення законодавства України у сфері поводження з відходами.
63. Атмосферне повітря, озоновий шар та клімат як об'єкти правової охорони.
64. Основи національного законодавства щодо попередження зміни клімату.
65. Поняття правової охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.
66. Система правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.
67. Особливості правового регулювання нормування в галузі охорони атмосферного повітря.
68. Юридична відповідальність за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, озонового шару та клімату.
69. Загальна характеристика екологічної мережі України.
70. Особливості використання і охорони об'єктів природно-заповідного фонду.
71. Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.
72. Особливості використання курортних, лікувально-оздоровчих і рекреаційних зон.

73. Земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

74. Території, які є місцями перебування або зростання видів тваринного чи рослинного світу, занесених до Червоної книги України.

75. Водоохоронні зони.

76. Землі лісогосподарського призначення.

77. Полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не належать до земель лісового фонду.

78. Господарська діяльність у системі економічних та екологічних інтересів.

79. Екологічна та економічна політики держави, їх конфергенція в умовах стратегій сталого розвитку.

80. «Зелена економіка» та екологічне господарювання в її складі.

81. Правові засоби та режими забезпечення екологічних інтересів у сфері господарювання.

82. Інноваційна діяльність у сфері навколишнього природного середовища при здійсненні господарської діяльності.

83. Історико-правові засади становлення та розвитку міжнародної охорони навколишнього природного середовища.

84. Поняття, принципи, об'єкти та суб'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього природного середовища.

85. Міжнародно-правова охорона Світового океану та внутрішніх вод.

86. Міжнародно-правова охорона біологічного різноманіття, окремих видів флори і фауни та середовища їх існування.

87. Міжнародно-правова охорона ландшафтів.

88. Міжнародно-правова охорона навколишнього природного середовища від забруднення радіоактивними та іншими небезпечними речовинами і матеріалами.

ДЖЕРЕЛА ДО ТЕМ КУРСУ

1. Екологічне право : підручник / [А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, А. К. Соколова та ін.] ; за ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Право, 2021. – 552 с.
2. Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, Г. В. Анісімова, В. В. Шеховцов та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2015, 342с.
3. Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, О. В. Донець та ін.; за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2015. 496 с.
4. Екологічне право: підручник / А.П.Гетьман, Г.В.Анісімова, А.К.Соколова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
5. Екологічне право України. Загальна частина : підручник / М. В. Краснова, Ю. А. Краснова. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
6. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка». 2008. 720 с.
7. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2014. 784 с.
8. Балюк Г.І. Екологічне право України: конспект лекцій у схемах (Загальна і Особлива частина) : навч. посіб. / Г.І. Балюк. – Київ : Хрінком Інтер, 2006. – 192 с.
9. Процевський В.О. Водне право України : навч. посіб. / В.О. Процевський, О.М. Шумило. Київ : Центр учб. літ., 2012. – 176 с.
10. Гетьман А.П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навч. посіб. / А.П. Гетьман. – Харків : Основа, 1998. – 205 с.
11. Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. І.І. Каракаша, Т.Є. Харитонової, А.І. Черемнової. – Вид. 1-ше. – Одеса : Гельветика, 2018. – 408 с.
12. Екологічне право України : підручник / за ред. В.В. Костицького. – Дрогобич : Коло, 2012. – 360 с.
13. Екологічне право України : підручник / за ред. І.І. Каракаша. – Одеса : Фенікс, 2012. – 788 с.
14. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / В.В. Курзова, А.І. Берлач, В.І. Курило [та ін.] ; за ред. В.І. Курила. – Київ : Алерта, 2015. – 620 с.

15. Екологічне право в запитаннях та відповідях : навч. посіб. / А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.Л. Бредіхіна [та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2017. – 208 с.
16. Екологічне право. Загальна частина (схеми і таблиці) : підручник / уклад.: А.П. Гетьман, Г.В. Анісімова, В.В. Шеховцов [та ін.] ; за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2015. – 342 с.
17. Екологічне право. Особлива частина (схеми і таблиці) : підручник / уклад.: А.П. Гетьман, А.К. Соколова, О.В. Донець [та ін.] / за заг. ред. А.П. Гетьмана. – Харків : Право, 2015. – 496 с.
18. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Шуміло. – Харків : ХНУВС, 2010. – 292 с.
19. Екологічне право України. Особлива частина : навч. посіб. / О.М. Шуміло (кер. авт. кол.), В.А. Зуєв, І.В. Бригадир та ін. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 432 с. 360
20. Кобецька Н.Р. Екологічне право України : навч. посіб. / Н.Р. Кобецька. – Київ : Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.
21. Ковтун О.М. Правова охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : навч. посіб. / О.М. Ковтун. – Київ : Прецедент, 2010. – 229 с.
22. Костицький В.В. Екологічне право України : підручник / В.В. Костицький. – Дрогобич : Коло, 2012. – 360 с.
23. Кравченко С.М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища : підручник / С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич, Дж. Бонайн ; за заг. ред. С.М. Кравченко. – Львів : Вид. центр ЛНУ, 2002. – 336 с.
24. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / М.В. Краснова. – Київ : Алерта, 2012. – 216 с.
25. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід : навч. посіб. / за заг. ред. О. Кравченко. – Львів : Манускрипт, 2017. – 92 с.
26. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. / за ред. П.Д. Пилипенка, В.І. Федоровича, М.Я. Ващишина [та ін.]. – Київ : Ін Юре, 2010. – 401 с.
27. Резворович К.Р., Юнін О.С., Кірін Р.С. Екологічне право: навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Кірін Р. С. та ін.]. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 318 с.
28. Правові форми екологічного контролю : навч. посіб. / М.В. Краснова, Е.В. Позняк, Т.П. Коваленко [та ін.] ; за ред. М.В. Краснової. – Київ : Алерта, 2012. – 760 с.

29. Екологічні та природоресурсні податки і збори : наук.-практ. коментар до розділів VIII, X, XI, XIII, XVI, XVII Податкового кодексу України / відп. ред. Н.Р. Малишева. – Київ : Алерта, 2011. – 358 с.

30. Козьяков І.М. Науково-практичний коментар Гірничого закону України / І.М. Козьяков, Р.С. Кірін. – Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2011. – 504 с. 361

31. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / уклад.: Н.О. Багай, Н.Р. Кобецька, І.В. Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н.Р. Кобецької. – Київ : Юрінком інтер, 2010. – 360 с.

32. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону атмосферного повітря» / уклад.: Г.І. Балюк, І.С. Гриценко, Т.Г. Ковальчук [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2011. – 328 с.

33. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» ; за заг. ред. О.М. Шуміла / Харків. міська громад. орг. «ЕкоПраво-Харків», Орг. з безпеки і співробітництва в Європі. – Харків, 2006. – 592 с.

34. Науково-практичний коментар Кодексу України про надра / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Н.Р. Малишева [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2012. – 328 с.

35. Науково-практичний коментар Лісового кодексу України / уклад.: Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, Т.Г. Ковальчук [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.

36. Податковий кодекс України : постатейний коментар : у 2-х ч. / за ред. М.П. Кучерявенка. – Харків : Право, 2011. – 1128 с.

37. Тваринний світ України: правова охорона, використання та відтворення / Г.В. Балюк, О.О. Погрібний, Ю.С. Шемшученко [та ін.] ; за ред. Г.І. Балюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

38. Земко А.М. «Щодо правового забезпечення дотримання екологічних вимог у процесі здійснення сільськогосподарської виробничої діяльності». Збірник матеріалів круглого столу «Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади», Харків, грудень, 2015 р.

39. Земко А.М., Головня Ю.І., Удовенко І.О. Особливості правового забезпечення екологічної політики в умовах війни // Наукові перспективи: журнал. 2022. № 11 (29) 2022. С.542. (ст. 36-46).

40. Zemko, Alla Oleksandr Govorun, Sergii Shchurenko, Myroslava Paseka & Vitaliy Hnatyuk The Ecosystem Approach to Guaranteeing the Constitutional Human Right to a Safe Environment (Екосистемний підхід

до забезпечення конституційного права людини на безпечне довкілля). Pakistan Journal of Criminology Vol. 16, No. 01, January—March 2024 (29-45) <https://www.pjcriminology.com/publications/the-ecosystem-approach-to-guaranteeing-the-constitutional-human-right-to-a-safe-environment/> (SCOPUS) URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85184728708&origin=resultlist>

41. Конституція України від 28 червня 1996 року. Закон від 28.06.1996 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

42. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 року. База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14#Text>

43. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 р. / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

44. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

45. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>

46. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 11 червня 1992 року), ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 року / База даних «Законодавство України» /ВР України . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

47. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 16 листопада 1972 року), ратифікована указом Президії Верховної Ради УРСР від 4 жовтня 1988 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL:<http://portal.rada.gov.ua/>

48. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 19 вересня 1979 року), Україна приєдналася згідно з Законом від 29 жовтня 1996 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text

49. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головно як середовища існування водоплавних птахів (Рамсар, Іран, 2 лютого 1971 року), Україна бере участь згідно з

Законом України від 29 жовтня 1996 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031#Text

50. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргус, Данія, 25 червня 1998 року), ратифікована Законом України від 6 липня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

51. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 23 червня 1979 року, Україна приєдналася згідно з Законом від 19 березня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

52. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

53. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 року/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text>

54. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>

55. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>

56. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії: Закон України від 11 січня 2000 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-14#Text>

57. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

58. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

59. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 21 грудня 2006 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

60. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>

61. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

62. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

63. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

64. Про охорону атмосферного повітря: Закон України в редакції від 21 червня 2001 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>

65. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>

66. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/486-15#Text>

67. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>

68. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>

69. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>

70. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 11 грудня 1997 року, ратифікований Законом України від 4

лютого 2004 року / База даних «Законодавство України» / ВР України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

71. Лісовий кодекс України у редакції від 8 лютого 2006 року / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>

72. Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затверджене наказом Мінекоресурсів України від 27 лютого 2002 року № 88 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>

73. Положення про громадських інспекторів рибоохорони, затверджене наказом Мінагрополітики від 9 жовтня 2002 року № 324/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0401-12#Text>

74. Положення про громадських мисливських інспекторів, затверджене наказом Держкомлісгоспу України від 1 березня 2002 року № 27 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0290-02#Text>

75. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF#Text>

76. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80#Text>

77. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

78. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27 лютого 1991 р. / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/791%D0%B0-12#Text>

79. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX/ База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802>

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Верховна Рада України // [http: www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
3. Голос України // [http: www.uamedia.visti.net/golos/](http://www.uamedia.visti.net/golos/)
4. Державні органи влади України // [http: www.nau.kiev.ua](http://www.nau.kiev.ua)
5. Електронні вісті // [http: www.elvisti.com](http://www.elvisti.com)
6. Законопроекти України // [http: www.zakon.gov.ua](http://www.zakon.gov.ua)
8. Інформаційні ресурси про Україну // [http: www.infoukes.com](http://www.infoukes.com)
9. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства) // [http: www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
10. Міністерство юстиції // [http: www.minjust.gov.ua](http://www.minjust.gov.ua)
11. Національна безпека і оборона // [http: www.ucerps.com.ua/ukr/all/jornal/](http://www.ucerps.com.ua/ukr/all/jornal/)
12. Офіційна сторінка Президента України // [http: www.president.gov.ua](http://www.president.gov.ua)
15. Українська пошукова система // [http: www.meta-ukraine.com](http://www.meta-ukraine.com)
16. Українська правда // [http: www.pravda.com.ua](http://www.pravda.com.ua)
17. Урядовий кур'єр // [http: www.uamedia.visti.net/uk/](http://www.uamedia.visti.net/uk/)

Екологічне право Методичні вказівки до семінарських занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Право» галузь знань 08 Право спеціальності 081 Право для денної та заочної форм навчання / уклад. А.М. Земко. Луцьк: ЛНТУ, 2024. С. 61.

Комп'ютерний набір та верстка
Редактор

Алла ЗЕМКО
Алла ЗЕМКО

Підп. до друку «__»_____2024 р. Формат 60x84/16.
Папір офс. Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. Тираж _____ прим.

Відділ іміджу та промоцій
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75.
Друк – ВІП ЛНТУ
61

